
A szoftverek, különösen a ‘használt’ online szoftverek kereskedelmének jogi megítélése Németországban*

Farkas Henrietta Regina*

Bevezetés

A szerzői jog egyik legvitatottabb témája a szoftverekhez kapcsolódó szerzői jogok. A szoftverek egyre nagyobb szerepet játszanak számos iparágban, így alapvetően függ tőlük a nemzetgazdaságok és az Európai Unió fejlődése is. A nemzetközi szerződések a programok szerzői jogi szabályozásáról annyit szólnak, hogy a szoftverek irodalmi műként részesülnek védelemben.¹ Bár az Unió önálló jogszabályban rendelkezett a számítógépi programok jogi védelméről, mégis számos probléma merül fel a szabályok alkalmazása során. A jogi kérdések egy részét az ún. jogkimerülés elvének alkalmazása veti fel a szoftverekkel kapcsolatban, amely érvényesülését a szoftvergyártók különböző módszerekkel igyekeznek megakadályozni. A problémák másik részét az online szoftverek megjelenése és egyre szélesebb körű elterjedése okozza, hiszen ezek kereskedelménél egy megfogható adathordozó és ezáltal egy anyagiasult szoftver meglétéről nem beszélhetünk. Így kérdés, hogy az online szoftver áru-e vagy szolgáltatás, tulajdonjog tárgya lehet-e és hogy a jogkimerülés elve egyáltalán érvényesülhet-e esetükben.

E problémakör kérdéseit mutatja be jelen tanulmány, ugyanis a szoftverek kereskedelmének jogi megítélése kapcsán eltérő ítélkezési gyakorlat alakult ki Európában. Az uniós tagállamok közül a német bíróságok rendelkeznek a legtöbb olyan határozattal, amely az online szoftverek kereskedelmi forgalmát ítéli meg. Más tagállamokban elvétve találkozhatunk hasonló tárgyú határozatokkal, illetve a legtöbb uniós országban egyáltalán nincs joggyakorlata a szoftverek kereskedelmének (pl. Magyarországon sem), így a témával kapcsolatos eltérő

* A kutatás a TÁMOP-4.2.4.A/2-11/1-2012-0001 azonosító számú Nemzeti Kiválóság Program – Hazai hallgatói, illetve kutatói személyi támogatást biztosító rendszer kidolgozása és működtetése konvergencia program című kiemelt projekt keretében zajlott. A projekt az Európai Unió támogatásával, az Európai Szociális Alap társfinanszírozásával valósul meg.

** PhD-hallgató, Debreceni Egyetem, Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola.

¹ Berni Uniói Egyezmény 2. cikke és a WIPO Szerzői Jogi Szerződés 4. cikke

európai joggyakorlatot leginkább a németországi példákon keresztül vizsgálhatjuk meg. Szinte minden német bíróság más szemszögből közelített a szoftverek szerzői jogi problémáihoz, ami jól mutatja, hogy konkrét jogi szabályozás hiányában a technikai fejlődés vívmányaival gyakorta nehezen birkóznak meg a jogalkalmazók. A dolgozat célja, hogy bemutassa, a szoftverekkel kapcsolatos uniós jogi környezetben milyen válaszokat adtak a német bíróságok a különböző kérdésekre.

1. A szoftver fogalma

A szoftver és a számítógépi program fogalma informatikai szempontból nem ugyanaz, bár a mindennapokban és a jogirodalomban is szinonim fogalmakként kezeljük őket. A számítógépi program olyan megállapítások és utasítások rendszere, amelyek a számítógépben közvetett vagy közvetlen formában találhatóak meg.² A szoftver fogalma ezzel szemben magában foglalja a számítógépi programot, azonban ezen kívül tartalmaz más alkotásokat is, mint például problémaleírást vagy használati utasítást.³ Ebből látható, hogy a számítógépi program egy szűkebb kategória a szoftverhez képest.

A szoftverek jogi fogalmát a szoftver irányelv⁴ adja meg számunkra. Ennek megfogalmazása azért jelentős, mert meghatározza a jogi védelem körét és határait a szoftverekkel kapcsolatban. E szerint *„a 'számítógépi program' fogalma magában foglalja a programok valamennyi formáját, beleértve a hardverbe beépített programokat is. Ez a fogalom magában foglalja továbbá a számítógépi program kifejlesztéséhez vezető előkészítő dokumentációt is, feltéve, hogy az előkészítő munka a jellegénél fogva a későbbiekben egy számítógépi programot eredményezhet.”*⁵

A tanulmány szempontjából fontos az 'online' szoftver meghatározása is. Az online szoftver olyan számítógépi program, amelyet a felhasználó nem valamilyen adathordozón (pl.: CD-ROM-on) vásárol meg, hanem az internetről tölt le, azt elmenti a számítógépe memóriájába, és így használja.

Hasonlóan fontos a 'használt' szoftver definiálása is. A használt szót ebben az esetben nem hétköznapi értelemben használjuk. A szoftverek nyilvánvalóan nem használódnak el, hiszen immateriális dolgok, megfoghatatlanok. A használt szó itt arra utal, hogy az adott program nem a szoftvert elsőként forgalomba hozó jogosulttól származik, hanem azt már elsőként megvásárolta valaki. A használt szoftverek piaci értéke azonban követi a hétköznapi tárgyak csökkentett értékét már csak azért is, mert az informatika rendkívül gyorsan fejlődő iparág, évről-évre újabb szoftvereket adnak ki, és óriási a verseny a szoftvergyártók között.

² Lontai Endre: *Szellemi alkotások joga*, Eötvös József Könyvkiadó, Budapest, 2001, 42-43. o.

³ Lovas Lilla Júlia: A szoftver jogi oltalma: a számítógépi programalkotások szabadalmazhatósága összehasonlító jogi megközelítésben- I. rész, *Iparjogvédelmi és Szerzői Jogi Szemle*, (2010) 2., 19. o.

⁴ az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről (HL L 111., 16. o.)

⁵ Szoftver irányelv preambuluma (7) bekezdése

2. A szoftverek jogi szabályozásának háttere

2.1. Nemzetközi jogi háttér. Mára nemzetközi szinten számos egyezmény foglalkozik a szerzői joggal. Ezek közül a szoftverek jogi védelmének szempontjából a BUE, a TRIPS és a WIPO a legfontosabbak, mert a nemzetközi szerződésekhez az Unió vagy annak tagállamai is csatlakoztak, így gyakorta adják uniós jogforrások, illetve uniós jogi viták hivatkozási alapját. A nemzetközi szerzői jog alapdokumentuma a Berni Uniók Egyezmény (továbbiakban: BUE),⁶ amelyet 1886-ban fogadtak el, és az irodalmi és művészeti művek védelméről rendelkezik. A nemzetközi szerződés meghatározza az „irodalmi és művészeti művek” fogalmát, rendelkezik a védett és a védelemből kizárható művekről, deklarálja a szerző személyhez fűződő jogait, a védelmi időt.⁷

Nagy jelentőséggel bír az Általános Vám- és Kereskedelmi Egyezmény (továbbiakban: GATT) 1993-ban lezárult Uruguay-i Forduló eredményeképpen létrejött szellemi tulajdonjogok kereskedelmi vonatkozásairól szóló Egyezmény (továbbiakban: TRIPS⁸), illetve fontos dokumentum a WIPO⁹ Szerzői Jogi Szerződése is, amelyet 1996-ban fogadtak el. Ez utóbbi vívmánya, hogy elsőként fogalmazza meg a digitális művekre és az internetre vonatkozó jogalkotás szerzői jogi irányait.¹⁰

2.2. Uniók jogi háttér. Az Európai Unióban már a '80-as években felismerték a szakemberek a szerzői jog közösségi szabályozásának fontosságát. Nyilvánvalóvá vált, hogy a belső piac működésének elősegítése céljából szükséges a jogharmonizáció ezen a területen is. Uniós jogszabály azonban nem született 1991-ig. Sokáig vita tárgyát képezte, milyen jogi védelemben részesüljenek a szoftverek, a tagállamok szabályozása ugyanis eltérő volt, illetve kérdés volt, hogyan lehetne a számítógépi programokat megfelelő jogi védelemben részesíteni.

A szoftverek jogi oltalmának fontosságát emelte ki az 1985-ben az Európai Közösségek Bizottsága által készített Belső piac kiépítéséről szóló dokumentum, a Fehér Könyv, majd az 1988-ban megjelent Zöld Könyv. E dokumentum 5. fejezete kifejezetten a számítógépi programok jogi védelmével foglalkozott, és rögzítette, hogy a szoftverek védelme a szerzői jog területén belül lenne lehetséges a legmegfelelőbbben. A Zöld Könyvet pontosító 1990-es Munkaprogram is kifejezetten ezt hangsúlyozta.¹¹ Ennek fényében született meg a számítógépi programok jogi védelméről szóló 1991-es irányelv.¹² 2009-ben megtörtént az irányelv egységes szerkezetbe foglalása, és a '91-es irányelvet felváltotta a 2009/24/EK irányelv

⁶ Az irodalmi és művészeti művek védelméről szóló 1886. szeptember 9-én Párizsban hozott Berni Egyezmény

⁷ Csécsy György: *A szellemi alkotások joga*, Novotni Kiadó, Miskolc, 2000, 9-10., 23. o.

⁸ Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights

⁹ World Intellectual Property Organisation

¹⁰ Lásd részletesebben: Muraközi Gergely: *A WIPO Szerzői Jogi Egyezmény*. Forrás: <http://www.hwsz.hu/hirek/40196/a-wipo-szerzo-i-jogi-egyezmény---megoldas-az-mp3-com-es-a-napster-tipusu-esetekre-.html?oldal=2> (2012. 07. 20.)

¹¹ Bércesi Zoltán: A szerzői jogi jogharmonizáció az Európai Közösségben, *Magyar Jog*, (1995) 7., 395. o.

¹² a Tanács 91/250 /EGK irányelve (1991. május 14.) a számítógépi programok jogi védelméről (HL L 122 , 17.5.1991, o. 42) (hatályon kívül helyezve)

(továbbiakban: szoftver irányelv).¹³

Az információs társadalom fejlődése új termékek és szolgáltatások létrehozását ösztönzi, amelyeknek szerzői jogi szabályozása elengedhetetlen. Ehhez teremt jogi környezetet az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról szóló 2001-es irányelv (továbbiakban: InfoSoc irányelv).¹⁴ Ez a jogforrás a későbbiekben még fontos lesz számunkra, elsősorban a szoftverek terjesztési jogának kimerülésével kapcsolatban bír majd jelentőséggel annak ellenére, hogy az irányelv tárgyi hatálya nem terjed ki rájuk.

A szoftver irányelv deklarálja az engedélyhez kötött cselekményeket, amelyek a szerző kizárólagos jogai közé tartoznak, valamint az ezek alóli kivételeket is. Az engedélyhez kötött cselekmények a következők:

- a program többszörözése, akár tartósan vagy időlegesen;
- a program fordítása, átdolgozása, feldolgozása, módosítása;
- a program vagy másolatának nyilvános terjesztése, illetve bérbeadása.¹⁵

Az engedélyhez kötött cselekmények alól kivétel:

- külön szerződéses kikötés hiányában a szoftver többszörözéséhez, módosításához, fordításához, átdolgozásához nincs szükség a szerző engedélyére, ha arra azért van szükség, hogy a jogszerű felhasználó rendeltetési célnak megfelelően használja a programot, beleértve a hibajavítást is;
- szerződéssel nem zárható ki, hogy a jogszerű szerző a programról biztonsági másolatot készítsen, ha ez a felhasználáshoz szükséges;
- a jogszerű felhasználó megfigyelheti, tanulmányozhatja és kipróbálhatja a program működését a program elemeinek alapját képező ötletek és elvek meghatározása céljából, ha ezt a szoftver olyan betáplálása, megjelenítése, futtatása, továbbítása vagy tárolása során végzi, amelyre jogosult.¹⁶

3. A terjesztési jog és a jogkimerülés intézménye

Ahogy a szoftver irányelv rendelkezése szerint láttuk a terjesztés joga kizárólag a szerzőt vagy az ő engedélye alapján mást illet meg. Terjesztésnek minősül a mű vagy másolatának a nyilvánosság számára történő hozzáférhetővé tétele forgalomba hozatallal vagy arra való felkínálással. Így terjesztésről beszélhetünk elsősorban a mű tulajdonjogának átruházása esetén. Ez azonban mégsem ilyen egyszerű, ugyanis online szoftverek vásárlása esetében felmerül a kérdés, hogy egyáltalán terjesztésről beszélünk-e. A szoftver megszerzése az internetről való letöltéssel történik, ami felveti a kérdést, hogy ezáltal a szoftver többszörözésére kerül sor, és csupán az adott műpéldány másolatát szerzi meg a felhasználó vagy

¹³ az Európai Parlament és a Tanács 2009/24/EK irányelve (2009. április 23.) a számítógépi programok jogi védelméről (HL L 111., 16. o.)

¹⁴ Az Európai Parlament és a Tanács 2001/29/EK irányelve (2001. május 22.) az információs társadalomban a szerzői és szomszédos jogok egyes vonatkozásainak összehangolásáról (HL L 167., 10. o.)

¹⁵ szoftver irányelv 4. cikk

¹⁶ szoftver irányelv 5. cikk

terjesztésről van szó.

Azt az elvet, amely szerint a szerző a mű bármely felhasználását engedélyezheti a jogkimerülés intézménye törli meg. Ennek lényege, hogy ha a programot a szerző vagy az ő engedélyével bárki más elsőként eladta, akkor a terjesztési jog a továbbiakban nem gyakorolható. Ennek köszönhető, hogy például könyveinket elajándékozhatjuk, és ez adja jogi alapját az antikváriumok működésének is.

A jogkimerülés intézménye az Egyesült Államokban már több mint száz éve ismert.¹⁷ Lényegében azt jelenti, hogy ha a gyártó eladott egy szoftvert, akkor a terjesztési joga a továbbiakban kimerült, tehát elméletileg bárkinek továbbadható a program. A szoftvergyártók ezért különböző módszerekkel próbálják megakadályozni a jogkimerülés érvényesülését. Ennek egyik módja, hogy a licencszerződésben különböző rendelkezésekkel tiltják vagy akadályozzák a szoftverek továbbadását, vagy azt állítják, hogy ők az adott szoftver műpéldányát forgalomba se hozták, csak többszörözték, és a többszörözött példány használati jogát adták át, így sem terjesztésről, sem jogkimerülésről nem beszélhetünk.

4. A jogkimerülés feltételei

A terjesztési jog kimerülésének elvét a szoftver irányelv deklarálja, amelyhez több feltétel együttes fennállására van szükség. A szoftver irányelv a következőképpen határozza meg a jogkimerülés fogalmát: „*A program valamely példányának a jogosult által vagy az ő hozzájárulásával a Közösségen belül történő első eladása kimeríti az adott példány Közösségen belüli terjesztésére vonatkozó jogot, a számítógépi program vagy valamely másolata további bérbeadásának ellenőrzéséhez való jog kivételével.*”¹⁸

Tehát a terjesztési jog kimerüléséhez három feltételnek kell teljesülnie. Ezek közül az egyik, hogy a program valamely példányáról legyen szó. De mit értünk műpéldány alatt? A szoftvernek egy fizikai megvalósulása tekinthető csak műpéldánynak vagy az online szoftverek is idetartoznak, amelyek megfoghatatlanok? Segítséget a jogforrások sem nyújtanak, a szoftver irányelv ugyanis konkrét szabályozást erre nézve nem tartalmaz, ami a jogalkalmazókat rendkívül megzavarta. Idekapcsolódik az a kérdés is, hogy a szoftver, különösen az online szoftver dolognak tekinthető-e jogi szempontból és tulajdonjog tárgya lehet-e, hiszen ha nem dolog, akkor forgalomba hozataláról, így terjesztéséről sem beszélhetünk.

A következő feltétel, hogy a program egy példányát a jogosult (vagy az ő hozzájárulásával bárki) elsőként eladja. A jogosult a szerző vagy munkaviszony keretében kifejlesztett szoftver esetén a munkáltató. De mit értünk pontosan eladás alatt? Itt felvetődik a licencszerződések rendelkezéseinek problémája is. A licencszerződésekben mintegy átmenet jött létre az adásvételi és a bérleti szerződés között. A felhasználók egy használati jogot kapnak meg, a szoftver műpéldányát azonban soha nem kell visszaszolgáltatniuk. A jogforrások ilyen

¹⁷ Mezei Péter: *A fájlcsere dilemma*, HVG-ORAC, Budapest, 2012, 144. o.

¹⁸ szoftver irányelv 4. cikk (2) bek.

szerződési formáról nem rendelkeznek, amely megítélése a jogalkalmazók számára ugyancsak fejtörést okozott. A harmadik feltétel, hogy a program első eladása az Európai Unión belül történjen.¹⁹

5. A licencszerződés²⁰

A licencszerződés alapján a szerző engedélyt ad művének felhasználására, a felhasználó pedig köteles ennek fejében díjat fizetni. Ez a szerződés foglalja magában azokat a cselekményeket, amelyeket a szerző engedélyez a felhasználónak. A megállapodás tartalmát a felek szabadon határozzák meg, de természetesen a jogszabályi keretek megtartásával.

A szoftverek használatához is el kell fogadni a licencszerződést. Ez többnyire csupán egy kattintásból áll, a vásárlók többsége pedig nem olvassa el, és elsősorban ezzel kezdődnek a problémák. A jogtalan szoftverhasználat ugyanis gyakran abból ered, hogy felhasználó nem ismeri vagy rosszul értelmezi a licencszerződést.

A szoftverek, de különösen az online szoftverek licencszerződéseivel kapcsolatban az egyik legfontosabb kérdés, hogy lehetséges-e a szerződésekben csupán egy használati jogot átadni a vásárlók számára a program tulajdonjog fenntartásával. A szoftvergyártó cégek ugyanis úgy próbálják megakadályozni a szoftverek továbbértékesítését, hogy a licencszerződésekben rögzítik, a vevő a szoftver tulajdonjogát nem szerzi meg, csak használati jogát, ez a használati jog pedig nem ruházható át. Kérdés az is, hogy ha a szerződő fél megsérti a licencszerződés rendelkezéseit, és továbbadja a szoftvert, annak mégis milyen jogkövetkezményei lehetnek kötelmi, dologi és szerzői jogi szempontból, és mindezt ki viseli a felelősséget.

6. A német jogalkalmazók megoldásai

6.1. A bírósági határozatok tényállása. A német bíróságok előtt zajló valamennyi peres eljárás alperese a UsedSoft nevezetű cég volt. A UsedSoft egy 2003-ban alapított német székhelyű vállalat, amelynek fő profilja 'használt' szoftverlicencként árusítása. A cég a 'használt' szoftverek értékesítésének területén úttörőnek számít, és mára nemzetközi szintűvé nőtte ki magát, webáruháza

¹⁹ A jogkimerülés elve a szellemi alkotások jogán belül általános alapelv, és nem kizárólag a szoftverekhez kapcsolódik, így e tekintetben az Európai Bíróság kiterjedt gyakorlattal rendelkezik. A szoftverek terjesztési jogának kimerülésével kapcsolatban azonban a legnagyobb jelentőségű ítéletet a bíróság 2012-ben hozta a UsedSoft ügyben, ezért a szoftverek speciális formájára és jogi helyzetére tekintettel az EUB jogkimerüléshez kapcsolódó gyakorlatának ismertetését a szerző nem tartotta relevánsnak.

²⁰ A szoftvergyártók, illetve –forgalmazók és a felhasználók a szoftver használatára vonatkozóan felhasználási szerződést kötnek, amelyet azonban licencszerződésnek szokás nevezni annak ellenére, hogy ezek a megállapodások tartalmukat tekintve felhasználási szerződések. Ennek ellenére én is licencszerződésnek nevezem őket.

gyakorlatilag az egész Európai Unióban elérhető.²¹

A felperesek általában különbözőek voltak, de a legnagyobb szoftvercégek közül kerültek ki, úgy mint a Microsoft, az Oracle vagy az Adobe.

A tényállás nagyjából minden esetben ugyanaz. A felperesek, mint szoftvergyártók számítógépi programok kifejlesztésével foglalkoznak, és a programok kizárólagos szerzői jogai is őket illeti meg. Manapság azonban a szoftverek vásárlása nem adathordozón történik, hanem az interneten keresztül. Az alperes UsedSoft ezeket a 'használt' online szoftvereket vásárolja meg a felhasználóktól, majd kedvezményes áron újra értékesíti azokat. Ez nyilván a szoftvergyártó cégek számára rendkívül hátrányos, hiszen a felhasználók miatt vásárolnának tőlük teljes áron új szoftvert, ha ugyanazt sokkal kevesebért is megkaphatják. Mindezt elkerülve a felperesek a licencszerződésekben próbálták megakadályozni a továbbadást. A Microsoft például a cég engedélyéhez kötötte az eladást. Nincs adat azonban arra vonatkozóan, hogy van-e olyan felhasználó, aki megpróbálta a Microsoft engedélyét kérni a szoftver eladásához, és ha igen, akkor megkapta-e azt. De az Oracle kifejezetten meg is tiltotta a számítógépi programok továbbértékesítését a licencszerződésekben.²²

6.2. A nemzeti szabályozás háttere. Nyilvánvaló, hogy az Európai Unió egész területén érvényes jogszabályok Németországban is alkalmazandóak, így a fentebb bemutatott uniós jogforrások és a nemzetközi egyezmények ugyancsak irányadók a német bíróságok számára. Németországban azonban tovább bonyolította a jogi szabályozást a német szerzői jogi törvény.²³ A jogszabály ugyanis deklarálta, hogy a terjesztési jog kimerüléséről kizárólag materiális szoftverek műpéldányainál beszélhetünk.²⁴ Annak ellenére tette ezt, hogy egyébként a szoftver irányelv ilyen rendelkezést nem tartalmaz, és soha nem is tartalmazott. Heiko Euer már 2009-ben rámutatott arra, hogy ez a német szabályozás uniós jogot sért, és véleménye szerint a német jogalkotó nem megfelelően ültette át a vonatkozó uniós jogforrásokat. A szoftver irányelv ugyanis nem tesz különbséget a materiális és az immateriális szoftverek között, míg a német szerzői jogi törvény a jogkimerülés feltételeként rögzíti ezt.²⁵

6.3. Felperesi érvelés. A felperesek álláspontja minden esetben az volt, hogy a UsedSoft gyakorlata szerzői jogot sért. A szoftvergyártók szerint ugyanis a felhasználóknak nem lett volna joguk a szoftverlicencket az alperesnek értékesíteni, hiszen azok tulajdonjogával maguk sem rendelkeztek, csupán használati joguk volt. A felperesek csak egy másolatot adtak át online formában, így a terjesztési jog kimerülése szóba sem jöhet. Ezen túlmenően azt is kifogásolták, hogy a licencszerződés vagy kizárta, vagy engedélyhez kötötte az átruházást, tehát a felhasználók szerződést szegtek.

²¹ www.usedsoft.com/en/company/business-idea/ (2015.11.15.)

²² Az Oracle licencszerződéseinek c) pontja: „A szolgáltatás megfizetésével Ön egy kizárólag üzleti célokra használható, határozatlan idejű, nem átruházható, ingyenes használati jogot kap mindarra, amit az Oracle kifejlesztett.” Forrás: Münchener Tartomány Bíróság 7 O 7061/06. sz. ítélete.

²³ 1965. évi 51. törvény a szerzői és a szomszédos jogokról (Urheberrechtsgesetz (továbbiakban: UrhG))

²⁴ UrhG 69c.§

²⁵ <http://www.unlawful.de/tag/gebrauchte-software-bgh-usedsoft/> (2015.04.11.)

6.4. Alperesi érvelés. A UsedSoft szerint az ő gyakorlata szerzői jogilag nem kifogásolható, az első forgalomba hozatallal ugyanis a felperes terjesztési joga kimerült akár online, akár adathordozón értékesítették azokat. Az alperes szerint a szakirodalom többsége is azon az állásponton van, hogy a jogkimerülés ugyanúgy vonatkozik az online szoftverekre, mint az adathordozón értékesített példányokra, és semmi nem indokolja a megkülönböztetést. A német Szövetségi Legfelsőbb Bíróság²⁶ is egyik határozatában kimondta, hogy a szoftver dolognak tekintendő, még akkor is, ha nem egy fizikailag megtestesült formája kerül átadásra.²⁷ Ezen túlmenően azzal is védekeztek, hogy ha szerződészegés történt, azt nem ők követték el, hiszen a felperesekkel soha nem álltak szerződéses viszonyban, ezért véleményük szerint peres eljárást kezdeményezni a felhasználókkal szemben kellene.

6.5. A bíróságok válasza: a használati jog problémája. A felperesek minden esetben érveltek azzal, hogy a licencszerződésekben szabályozták az adott számítógépi program jogi helyzetét és azt, hogy a szoftverrel mit lehet és mit nem lehet tenni. Eszerint amikor a vásárlók fizettek a szoftvergyártó cégeknek, egy használati jogot vettek meg. Ez a használati jog azonban sajátos, nem azonosítható a bérleti jogviszonnyal. Bérlet esetén egy bizonyos dolgot meghatározott ideig használhatunk, és azért rendszeresen bérleti díjat fizetünk. Amennyiben az adott jogviszony megszűnt, a dolog visszajár. Ezekben az esetekben viszont nem erről van szó, ugyanis a felhasználók egy alkalommal fizettek a szoftverért és soha nem kellett azt visszaszolgáltatniuk, egy bizonyos idő után csupán a gyártó aktualizálási és karbantartási kötelezettsége szűnt meg. Maga a szoftver irányelv sem ismer ilyen szerződéses jogviszonyt, csak eladásról és bérletről szól.

A német bíróságok álláspontja különböző volt a kérdést illetően. A Münchener Tartományi Bíróság 2006-os ítélete szerint a felhasználó rendelkezési joga a használati jog tekintetében korlátozható, ezért a felhasználók érvényesen nem adhatták át a szoftvereket az alperesnek. A vásárlók ugyanis a szerződésekben csupán egy használati jogot kaptak, amely nem volt átruházható. A bíróság véleménye szerint ezen az sem változtatna, ha esetleg a szerződés átadást korlátozó rendelkezése érvénytelen lenne, mert a nemo plus iuris elve szerint senki nem adhat át több jogot, mint amivel maga is rendelkezik. A felhasználók pedig használati joggal rendelkeztek, és ettől több jogot nem adhattak volna át.²⁸ Ezt az álláspontot erősítette meg a Münchener Fellebbviteli Tartományi Bíróság határozatában. A másodfokú bíróság szintén azt rögzítette, hogy a UsedSoft nem szerezhette meg a programok használati jogát az eladóktól, mert ezeknek a használati jogoknak az átruházását a felperes és a vevők által kötött szerződés kifejezetten kizárta.²⁹

²⁶ Bundesgerichtshof (továbbiakban: BGH)

²⁷ BGH Az. XII ZR 120/04. számú 2006 novemberében hozott ítélete

²⁸ Münchener Tartományi Bíróság (Landgericht München (továbbiakban: LG München) Az. 7 O 23237/05. számú 2006. január 19. napján hozott ítélete

²⁹ Münchener Fellebbviteli Tartományi Bíróság (Oberlandgericht München (továbbiakban: OLG München)

Más megoldásra jutott a Hamburgi Tartományi Bíróság. A bíróság szerint a szóban forgó szerződések tulajdonképpen adásvételi szerződések voltak, mert a felperesek a felhasználók számára egy határozatlan idejű használati jogot engedélyeztek, még ha tulajdonjog-fenntartással is tették ezt. A szerződés lejártával viszont a szoftver nem került megsemmisítésre, azt az ügyfelek továbbra is használhatták, csupán az aktualizálás és a karbantartás maradt el. Ebből kiindulva a bíróság arra az álláspontra jutott, hogy a felhasználók a szoftvereket érvényesen átadhatták az alperes számára.³⁰ Ezzel a döntéssel egyetértett a Hamburgi Fellebbviteli Tartományi Bíróság is, és az elsőfokú bíróság határozatát nem változtatta meg.³¹

A Müncheneri Tartományi Bíróság egy későbbi, ugyanezen tárgyú, de más felperessel zajló perben természetesen megerősítette korábbi megállapításait. Ebben az ítéletben is rögzítette azon álláspontját, amely szerint a felhasználók csupán egy használati joggal rendelkeztek, amelyet nem adhattak volna tovább a licencszerződés értelmében. A másodfokú bíróság pedig ezúton is helybenhagyta a határozatot.^{32, 33}

6.6. A jogkimerülés kérdése. Az alperesi védekezés gerince minden peres eljárásban a jogkimerülés elve volt. A terjesztési jog kimerüléséhez – ahogy fentebb megállapítottuk – több feltétel együttes fennállására van szükség. Így elsősorban arra, hogy az adott szoftver műpéldányát elsőként hozza forgalomba a jogosult és mindez az Európai Unió területén történjen. A felperesek e feltételeket több ponton is támadták. Egyik állítás szerint terjesztésről, forgalomba hozatalról szó sem volt. Mondták ezt egyrészt azért, mert szerintük ők csupán megengedték, hogy a felhasználók többszörözzék az adott szoftvert és ez a másolt példány került hozzájuk. Másrészt álláspontjuk szerint eladás nem történt, csak a használati jog átadása, ennek megfelelően hiányzik a jogkimerülés forgalomba hozatali feltétele is. Ezzel pedig visszakanyarodtunk a fentebb tárgyalt tulajdonjog-használati jog problémájához.

A Hamburgi Tartományi Bíróság nem értett egyet a felperesi érveléssel. Hivatkozott a BGH egyik ítéletére is, amely a terjesztési jog kimerülésének elvét 2000-ben a következőképpen magyarázta. A német szerzői jogi törvény 17.§-ában található jogkimerülés elve egy általános alapelv. E szerint a szerzői jogokról ellenérték fejében a jogosult hozzájárulásával forgalomba hozott műpéldányok tekintetében – a piacépesség érdekében – le kell mondani. Így az Európai Unió területén a jogosult engedélyével forgalomban lévő példányok attól függetlenül, hogy szerzői jogi védelem alatt állnak-e vagy sem, szabadon forgalmazhatók. A

Az. 6 U 1818/06. számú 2006. március 8. napján hozott ítélete

³⁰ Hamburgi Tartományi Bíróság (Landgericht Hamburg (továbbiakban: LG Hamburg) Az. 315 O 343/06. számú 2006. június 29. napján hozott ítélete

³¹ Hamburgi Fellebbviteli Tartományi Bíróság (Oberlandgericht Hamburg (továbbiakban: OLG Hamburg) Az. 5 U 140/06. számú 2007. február 7. napján hozott ítélete

³² Ez az ügy egyébként később a BGH elé került, amely előzetes döntéshozatalt kért az Európai Bíróságtól. Lásd: C-98/2012. sz. UsedSoft kontra Oracle ügy.

³³ LG München Az. 7 O 7061/06. számú 2007-ben hozott ítélete és az OLG München Az. 6 U 2759/07. számú 2008. július 3. napján hozott ítélete.

jogosultnak jogában áll az első forgalomba hozatalt megtiltani vagy azt ésszerű ellenérték megfizetéséhez kötni, ez a hozzájárulás azonban egy műalkotásra vonatkozóan csak egyszer adható meg.³⁴

Kapcsolódva a BGH fenti érveléséhez a hamburgi bíróság álláspontja az volt, hogy mivel a vásárlók megszerezték a szoftverek tulajdonjogát – lévén szó egy adásvételi szerződésről –, így jelen esetben nem többszörözésről, hanem terjesztésről van szó. Ennek megfelelően pedig a jogkimerülés elve nagyon is szóba jöhet jelen szoftverek esetében. A bíróság álláspontja szerint a jogkimerülést nem akadályozzák a licencszerződések sem. Bár a szerződések a felperes írásbeli megállapodásától tették függővé az átadást, és a szerződések szerint „az az átadás, amely e bekezdés követelményeit vagy korlátait megsérti, érvénytelen”, a bíróság véleménye az volt, hogy ez a rendelkezés szemben áll egy törvény által előírt, kógens normával, még pedig a jogkimerülés elvével. A szerződés pedig ettől nem térhet el, tehát a szerződés ezen rendelkezése érvénytelen, és mint ilyet figyelmen kívül kell hagyni.

A Münchener Tartományi Bíróság más megközelítésből indult ki, így más jogi következtetésre is jutott. Szerinte az alperes sikeresen nem tudott hivatkozni a jogkimerülés elvére, mivel tulajdonjog-átruházás nem történt, így sem forgalomba hozatalról, sem terjesztésről nincs szó. Jelen esetben egy többszörözés történt, amely esetén jogkimerülésről nem beszélhetünk.

Az alperes a szoftvereknek nem azon műpéldányait adta tovább, amelyeket a felperes forgalomba hozott volna, ugyanis az alperes ügyfeleinél egy új másolat jött létre. Ez vagy úgy keletkezett, hogy letöltötték a szoftvert a felperes oldaláról, vagy úgy, hogy a szerveren tárolt szoftvert a számítógép memóriájába feltöltötték.³⁵

A Münchener Fellebbviteli Tartományi Bíróság döntésében egyszerűbben oldotta meg ezt a kérdést. Azt mondta, hogy mind a német szerzői jogi törvény, mind az InfoSoc irányelv a jogkimerüléshez kifejezetten materiális műpéldányt kíván meg, itt azonban interneten keresztül történt a vásárlás, tehát nincsen fizikai megvalósulása a szoftvernek.³⁶

A Münchener Tartományi Bíróság 2007-es ítéletében részletesebben is foglalkozott a kérdéssel. A bíróság véleménye az volt, hogy ugyan konkrét szabályozás nincs az online szoftverekre vonatkozóan, ez azonban nem jelenti azt, hogy a jogalkotó nem számolt volna a törvényhozás során ezzel a problémával. A bíróság véleménye az, hogy a jogalkotó nem kívánta a jogkimerülés esetkörébe bevonnai az online szoftverek eladását, ezért nem rendelkezett kifejezetten erről a helyzetről.³⁷

6.7. A műpéldány problémája. Kérdés lehet tehát, hogy mit értünk a szoftver műpéldánya alatt: ez egy fizikai megvalósulása a programnak vagy idetartoznak az online szoftverek is. Ezzel együtt vetődik fel az a kérdés is, hogy a szoftverek

³⁴ BGH GRUR 1986, 736

³⁵ LG München (2006)

³⁶ OLG München (2006)

³⁷ LG München (2007)

dolognak tekintendők, és árunak vagy szolgáltatásnak minősülnek-e.

A német jogalkalmazók dolgát a kérdés megítélésében különösen az bonyolította meg, hogy a német szerzői jogi törvény a jogkimerülés alkalmazásához a materiális műpéldányt követeli meg. Ennek ellenére ebben a kérdésben is megoszlott a bíróságok véleménye.

A Münchener Tartományi Bíróság álláspontja az volt, hogy a német szerzői jogi törvény szabályozását alátámasztja az InfoSoc irányelv is, hiszen azt írja, hogy a jogkimerülés nem merül fel sem a szolgáltatások, különösen nem az online szolgáltatások esetében.³⁸ A bíróság szerint ez alól a szabály alól az online szoftverek sem képeznek kivételt.³⁹ Ezzel pedig átkanyarodtunk a műpéldány definiálásának problémájához. Jelen esetben az a kérdés vetődik fel, hogy az online szoftverek szolgáltatásnak vagy árunak, és így dolognak minősülnek-e. A bíróság érvelése alapján véleményem szerint arra következtethetünk, hogy a bíróság szolgáltatásként tekint rájuk, és ez alapján ítéli meg őket jogilag.

A Hamburgi Tartományi Bíróság másképp közelítette meg a dolgot. Álláspontja az volt, hogy mivel a felperes eladási érdeke nem különbözik a tekintetben, hogy a szoftver átadása materiálisan vagy immateriálisan történik-e, ezért nincs oka a jogi megkülönböztetésnek. Az InfoSoc irányelv fenti szakaszával a hamburgi bíróság is foglalkozott, azonban e rendelkezés problémáját úgy kerülte meg, hogy kimondta, álláspontja szerint az irányelv szabályozása az online szoftverek eladásának azon kérdéséről nem rendelkezik kifejezetten, amikor az online program volumenlicencként kerül értékesítésre. Véleménye szerint ezáltal nem állapítható meg, hogy az online szoftverek esete az adott előírás szabályozási körébe vonható-e, és így az, hogy a jogkimerülés elve nem merülhet fel. A bíróság ezzel tulajdonképpen a német törvény rendelkezése helyett az uniós jogot értelmezte és alkalmazta közvetlenül. Álláspontom szerint ezzel a hamburgi bíróság is közvetett módon kimondta, hogy az online szoftverekre, mint szolgáltatásokra tekint.

Összegzés

Láthattuk, hogy a szoftverek kereskedelmével kapcsolatban számos kérdés merült fel. A legnagyobb problémát azonban a jogalkalmazók számára az online szoftverek terjesztési jogának kimerülése okozta.

E kérdéskör tekintetében talán a legjelentősebb bírói gyakorlattal Németország rendelkezik. Konkrét uniós szabályozás hiányában a német bíróságok azonban különböző jogi következtetéseket vontak le a problémát illetően. Az uniós jogforrások helytelen tagállami átültetése pedig tovább bonyolította a dolgot. A

³⁸ „A jogkimerülés kérdése nem merül fel sem általában a szolgáltatások, sem különösen az on-line szolgáltatások esetében. Ez vonatkozik továbbá a műveknek és más védelem alatt álló teljesítményeknek a szolgáltatás igénybevevői által a jogosult engedélyével készített többszörözött anyagi műpéldányára is. (...) A CD-ROM-mal vagy a CD-I-vel ellentétben – amelynél a szellemi tulajdon anyagi hordozóban, vagyis árucikkben ölt testet – minden online szolgáltatás engedélyhez kötött cselekménynek minősül, amennyiben a szerzői jog vagy valamely szomszédos jog ezt megköveteli.” (InfoSoc irányelv (29) preambulumbekzdése)

³⁹ LG München (2007)

német szerzői jogi törvény ugyanis véleményem szerint az uniós joggal ellentétesen szabályozta a jogkimerülés kapcsán a szoftverek műpéldányának formáját, vagyis a materiális forma megkövetelését. Ez a szabályozási probléma talán az InfoSoc irányelv helytelen értelmezésére vezethető vissza, amellyel a német bíróságok is részletesen foglalkoztak. E szerint mind a jogalkotó, mind a jogalkalmazók, mint szolgáltatásra tekintettek az online szoftverekre, és alkalmazandónak találták az irányelv azon rendelkezését, amely szerint a jogkimerülés nem merül fel a szolgáltatások, és különösen nem az online szolgáltatások esetében. Az InfoSoc irányelvet azonban álláspontom szerint tévesen értelmezték és alkalmazták. Az irányelv ugyanis kimondja, hogy semmilyen módon nem befolyásolja a szoftverek jogi védelmével kapcsolatos uniós rendelkezéseket. Ennek következtében az InfoSoc irányelv rendelkezései nem alkalmazhatóak a szoftverekre.

2012-ben e témakörben hozott nagy jelentőségű ítéletet az Európai Bíróság.⁴⁰ Bár az EUB több esetben eltérő jogi érvelést alkalmazott, de a legfontosabb kérdések megítélése során elsősorban a hamburgi bíróságoknak volt igazuk. Kérdésként azonban továbbra is felmerül, hogy minden jogi problémát megoldott-e a bíróság ítélete a szoftverek kereskedelmével kapcsolatban, illetve hogy a döntés milyen változásokat idézhet elő jogalkotói és jogalkalmazói szinten.⁴¹

⁴⁰ Ez a fentebb már hivatkozott UsedSoft kontra Oracle ügy. Részletes elemzését lásd: Farkas Henrietta Regina: A „használt” szoftverek értékesítésének jogi megítélése az Európai Unióban: a UsedSoft kontra Oracle ügy, *Infokommunikáció és Jog*, (2013) 3.

⁴¹ 4 évvel a határozat után ugyanis már látszik a változás az ítélkezési gyakorlatban, hiszen például a Frankfurti Fellebbviteli Bíróság 2012 decemberében hozott ítéletében már hivatkozott az EUB döntésére, és mint másodfokú bíróság erre tekintettel változtatta meg az elsőfokú bíróság határozatát. Lásd: Frankfurti Fellebbviteli Tartományi Bíróság 2012. december 18. napján hozott Az. 11U 68/11. számú ítélete.